

geobjectiveerd wordt, doet hier niets ter zake; de physiologie zelf gaat van het buiten ons bestaan van toestanden, hoedanigheden, eigenschappen en dingen uit, en het abnormale is nu eenmaal afwijking van de norm, den regel, die op de norm als zoodanig geen inbreuk kan maken. Bij helderen en klaren toestand van ons bewustzijn objectiveeren wij de kleuren, vormen enz. niet, indien wij althans onder objectiveeren eene actie van onzen geest van binnen naar buiten verstaan; rechtstreeks, zonder actie van het denken, hebben wij het bewustzijn van een objectief, buiten ons aanwezig bestaan, ik zeg niet van dingen in den gewonen zin, van voorwerpen, maar van datgene wat wij gewaarworden als buiten ons zijnde. 1) Een reëel bestaan niet alleen van ons zelven, maar ook van iets dat buiten ons is, is tegelijk met het bewustzijn gegeven.

Inderdaad is dan ook het argument dat Berkeley in deze zaak aanvoert meer dan zwak. »Men zal in de derde plaats'', zegt hij, »dit bezwaar inbrengen, dat wij objecten feitelijk buiten ons of op eenen afstand van ons waarnemen en dat zij derhalve niet in den geest bestaan, daar het ongerijmd is, aan te nemen, dat de dingen, die op een afstand van eenige mijlen gezien worden, zoo nabij ons zijn als onze eigene gedachten. Hierop antwoord ik, dat men toch moge overwegen, dat wij in den droom dingen dikwijls zóó waarnemen, alsof zij op een grooten afstand van ons bestonden en dat men desniettemin erkent dat deze dingen hun bestaan alleen in den geest hebben.'' 2) De tegenwerping is niet scherp en zakelijk uitgedrukt; de grootte van den afstand doet hier niets ter zake; en het antwoord is niet afdoende, omdat het alleen bewijst dat wij in sommige toestanden van ons bewustzijn gewaarwordingen, die alleen in onzen geest zijn, beschouwen als op een afstand buiten ons te bestaan. Trouwens de wijze van

1) De wijze waarop Dr. Engelbert Lorenz Fischer in zijn werk »Theorie der Gesichtswahrnehmung'', Mainz 1891, pag. 378, redeneert, kan ik niet doeltreffend vinden.

2) Cap. XLII.